

Лариса ЙОЛКІНА

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЛІРИЧНОГО СУБ'ЄКТА В ПОЕЗІЇ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (36) 2016

УДК 821. 161. 2-1

Йолкіна Л. Специфіка реалізації ліричного суб'єкта в поезії Павла Вольвача; 8 стор.; бібліографічних джерел – 6, мова – українська.

Анотація. У статті досліджено специфічні форми реалізації ліричного суб'єкта в поезії Павла Вольвача. Вивчено особливості внутрішньотекстової комунікації в ліриці, розглянуто внутрішній світ ліричного суб'єкта, соціальну визначеність; окреслено естетичні функції ліричного суб'єкта, вивчено моделі взаємин автора-творця і ліричного суб'єкта в ліричних творах Павла Вольвача.

Логіка використання терміна «ліричний суб'єкт» при аналізі творчого доробку митця обумовлена стійкою позицією автора щодо предмета опису, єдність точки зору, з якої формується фабульна дійсність ліричного твору. Часто в поезіях Павла Вольвача спостерігається активна присутність автора, а не виключно емоційна сфера – суб'єктивність переживань.

Ключові слова: ліричний суб'єкт, модель взаємин, естетична функція, автор, внутрішньотекстова комунікація.

Постановка проблеми. Проблема, пов'язана з окресленням у літературознавстві питання функціонування ліричного суб'єкта в сучасній науці, досить актуальна. Відхід від традиційного сприйняття ліричного героя як одноособного функціонера в ліричному тексті відкриває нові можливості в інтерпретації поезії, особливо, коли йдеться про активну присутність автора й роль реципієнта як співтворця. Павло Вольвач – сучасний поет, який розпочав свою письменницьку діяльність у 80-тих роках ХХ ст. Його творчість цікава тим, що вона глибоко національно закорінена й демонструє тип ліричного суб'єкта-інтелектуала, який сформувався на Східній Україні в промисловому місті Запоріжжі, уже тривалий час мешкає в столиці й працював у Європі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо вивчення творчого доробку Павла Вольвача, то список ґрунтовних праць відсутній, значне місце посідають лише окремі статті молодшої дослідниці Т. Урись, більшість відгуків – це рецензії. Відсутні й вступні статті до збірок, окрім однієї короткої, але надзвичайно промовистої «репліки» Михайла Слабошпицького в збірці «Вірші на розі»: «Читаючи Вольвача, відчуваєш: це – саме той поет, якого так не вистачало нашій літературі. Таке відчуття буває тільки при зустрічі зі справді яскравою творчою особистістю. Вольвач – виразний і сильний поетичний характер, напродив динамічна стилістика і домезно демократичний словник. Не випадково ж його відразу вирізняв із-поміж усіх дебютантів і поставив на особливе місце Микола Вінграновський. Саме за образною дефініцією Вінграновського можна сказати так: Вольвач – “поет без хімії”» [5, с. 2]. Є ще післямова Григорія Лютого до збірки «Маргінес», щодо якої на сторінках «ЛітАкценту» знаходимо досить саркастичну репліку Олександра Стусенка: «Приємну містечковість книжки “Маргінес” доповнює простий, здавалось би, нюанс: останній вірш збірки

присвячено Григорію Лютому, а за ним іде післямова... нізащо не здогадаєтесь: Григорія Лютого!» [6]. Зазначена стаття – своєрідна рефлексія, яка аж ніяк не вкладається в рамки досліджень, та й не претендує на це.

Що ж до дефініції поняття «ліричний суб'єкт» та проблеми його функціонування в ліричному тексті, то тут подибуємо низку ґрунтовних праць, серед яких дисертаційні дослідження Наталії Загребельної «Ліричний суб'єкт поезії ХХ століття: форми конститування та репрезентації» та Ольги Імасової «Естетичні функції ліричного героя (на матеріалі української поезії початку ХХ сторіччя».

Мета нашого дослідження полягає в з'ясуванні специфіки форм реалізації ліричного суб'єкта в поезії Павла Вольвача.

Виклад основного матеріалу. Поетичний доробок Павла Вольвача розлогий і багатогранний, та найважливішим нюансом є те, що він тісно пов'язаний з пережиттями автора. Ліричний герой його художніх текстів живе, імовірно, одним життям з автором. Цьому є доказом численні інтерв'ю митця, якими рясніє Інтернет і сторінки часописів. Щодо творчого доробку поета, то при його аналізі варто говорити про ліричного суб'єкта.

Спираючись на відповідні дефініції, звернемося до найбільш ґрунтовного й логічно сформульованого окреслення: «Ліричний суб'єкт – це стійка позиція автора щодо предмета опису, єдність точки зору, з якої формується вся фабульна дійсність. Ліричний суб'єкт – це суб'єкт існування, тобто форма буття поета в стані “ліричної концентрації” (Т. Сільман), а не просто суб'єкт свідомості, тобто такий, що має певну свідомість. Ліричний суб'єкт не є суб'єктом цілєтвірної діяльності: він не ставить мету і не є носієм переживань (цю функцію виконує персонаж). Але втілення автора в персонажа відбувається тільки завдяки ліричному суб'єктові, який є своєрідним онтологічним посе-

редником між ними. Таким чином, ліричний суб'єкт – це особливий стан, сфера зустрічі автора та героя. Такого суб'єкта, без плоти та свідомості, було би важко уявити, якщо б авторська активність не набувала конкретного персонажного “наповнення” [4, с. 9]. Це розлоге визначення дає нам змогу розкрити сутність ліричного суб'єкта в поетичному доробку Павла Вольвача.

Значна кількість творів митця спрямована на своєрідне прив'язання сутності людини до місця її походження. Така генетична єдність часто стає причиною проявів цілісності чи маргінальності:

Дівчинко, за п'ять хвилин – і Жмеринка,
І тобі в цій Жмеринці виходити [1, с. 7],
або
Та диха Маргінес Вселенський
(чи пролетарський? чи селянський?)
і мої нерви там блищать [1, с. 13].

А от колорит окремих місцевостей уміщується в певні маркери, якими рясніє доробок П. Вольвача: «Гей, «бандери» і мені налляйте!» [1, с. 8]. Тут своєрідний маркер Львова переростає в доброзичливе єднання ліричного персонажа з духом міста, яким він мандрує. Авторський досвід стає відліком для формування ліричного світу творів. Ліричний суб'єкт у цій ситуації постає як своєрідний зв'язок між митцем і ліричним персонажем.

Традиційний для літератури мотив «поета і його творчості» густо наповнює практично всі збірки митця. Відсторонено говорить він про поета в ліричному полотні «Сірий дальній погляд батьків», присвяченій Олегові Солов'ю, уживаючи займенник «він». Відчутна причетність автора до сформульованих бачень світу, у якому поетові некомфортно, бо йде «щоб не бути таким, як ви» [1, с. 9].

Твори з присвятами – традиційні для художнього доробку П. Вольвача. І в кожному з цих текстів подибуємо ліричного суб'єкта, який переймається долею колеги по мистецькому цеху:

Вдивляйся в усібіч. І все, як є, прийми,
Протягтий пізніх піль сурмою золотою.
Небесний і земний світ став тобі крильми,
І в безмір ти на них злітаєш над собою [1, с. 15].

«Ліричний суб'єкт – не пасивний “приймач” і “переробник” інформації. Він – саме суб'єкт, тобто – носій та джерело певної активності» [4, с. 11]. Тож цілком зрозуміло, чому здається, що перед реципієнтом відкривається дивовижний духовний простір Надії Степулі (якій присвячено цю поезію), котрий поєднує в собі світи близькі й далекі.

Дещо інакше звучать тексти, у яких відчутна присутність самого автора, митець тут присутній своєю біографією. Так, його рефлексії, пов'язані з життям у столиці розкривають глибоку інтимну сферу:

А я їду по Києву,
Щоб взяти і – вишептати тебе,
У чорнім хаосі покинуту [1, с. 10].

Особистісна сфера пронизує й згадки про часи перебування в Празі, де поет працював на радіо «Свобода»:

В мерехкому бео београді
Може бути – будуть мені раді.
Адже празька ніч була пахкою
І ракія й подушка в помаді [1, с. 22].

Як і в згадуваних текстах, так і загалом у ліриці досить часто постає таємничий чи «розхристаний» образ ночі, яка поглинає ліричного персонажа й світ, який його оточує:

Та що мені? Дожить до півночі,
Коли слова летять опришками –
Сідай собі на голос півнячий,
Лети над шпилями паризькими [1, с. 11].

Ліричний персонаж поезій Павла Вольвача постає то як досить емоційна особистість, то як людина, яка на щось очікує або щось шукає:

Отак – без нагляду, без догляду
Блукаю й жду, що буде далі.
Черкаюсь поглядом об погляди,
Сную між арок і порталів [1, с. 11].

Часто цей персонаж має чітко окреслені вікові рамки й соціальний статус, так у поезії «37-річний хлопець в напівтемній кімнаті» не лише окреслено вік, ім'я, а й місце помешкання – орендована в господині кімната:

Це я
з кімнати чи кухні дивлюся...

П-е-е-а-а-вел! – кричить хазяйка
коли дзвонить найкраща жінка у світі [1, с. 14].

У цій же поезії проявляється й улюблений прийом Павла Вольвача – вводити в художнє полотно через вагомні деталі образи відомих людей:

І ніхто мене тут не бачить
крім неї й Бога
книжки Еліота? – ну що там Еліот
так – якийсь Штонів знайомий [1, с. 14].

Згадки про Штоня (професора Національного університету імені Тараса Шевченка) непоодинокі, адже пригадуються й «брови Штоня», як досить яскрава деталь зовнішності науковця. У такій поезії домінанта зміщується в бік ліричного героя. Якщо ж урахувати, що «категорія “ліричний герой” виявилася теоретично суміжною з поняттями “особистість поета”, “Я поета” як об'єктивованих образів біографічного автора» [4, с. 14], то можемо стверджувати, що такі поезії носять біографічний характер. Прикладом може служити твір «Зажовтіло сонце і країни ласі»:

Вижовклий посріблений день лежить хитається
Йти мені так весело десь мене та ждуть
Там Поет вінгранний з Миколаєм в головах
І розмови кольору неба і тютюну [1, с. 21].

Тут пригадуються відомі з біографії митця добрі стосунки Павла Вольвача з Миколою Вінграновським, згадувані вище поважні оцінки визнання молодого поета метром.

Ліричний суб'єкт здатен розуміти зміну своїх внутрішніх станів, які реалізуються через часові й просторові модуси. Як уже засвідчують цитування текстів поезій митця, твори рясніють просторовими та часовими модусами. Той простір, який знаходиться в перспективі суджень ліричного суб'єкта, й засвідчує процес зміни його станів:

В дві тисячі не знаю якомусь
З родинного жарієш кітчу
Всіма простежена кавовість
І мною втямлена протічним [...]

Сиджу. Готовий за звичасм
Почати з губ гріхів вервечку
Незримої чинби Почаїв
Кружля. І справжній – недалечко [1, с.72].

Така форма власного усвідомлення поєднала часовий простір ХХІ століття, місцевість поблизу Почаєва та духовність, яку символізує релігійний центр паломництва. Відчуття власної грішності, віддання почуттям – людська сутність, притаманна ліричному суб'єктові.

Простір і час часто окреслюються за допомогою синекдохи, як, наприклад:

Лункість небес, ніби вранішній брук,
Трохи гойднулися. Ще б і відкрились.
В'яжуться знову смуги напруг
На золотоверху намарену прив'язь [1, с. 75].

Література

1. Вольвач П. Триб. Поезія / Павло Вольвач. – К.: Факт, 2009. – 124 с.
2. Вольвач П. Вірші на розі. Поезія / Павло Вольвач. – К.: Ярославів Вал, 2010. – 64 с.
3. Загребельна Н. Ліричний суб'єкт поезії ХХ століття: форми конститування та репрезентації [Текст] : Автореф. дис... кандидат філол. Наук : 10.01.06 / Загребельна Наталія Костянтинівна ; Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 20 с.
4. Імасова О. Естетичні функції ліричного героя (на матеріалі української поезії початку ХХ сторіччя. [Текст] : Автореф. дис... кандидат філол. Наук : 10.01.06 / Імасова Ольга Геннадіївна ; Донецький національний ун-т. – Д., 2007. – 20 с.
5. Слабошпицький М. Передмова / Михайло Слабошпицький // Павло Вольвач. Вірші на розі. Поезія / Павло Вольвач. – К.: «Ярославів Вал», 2010. – С. 2.
6. Стусенко О. Клясика Павла Вольвача. [Електр. ресурс] / Олександр Стусенко. – <http://litakcent.com/2011/04/18/kljasyka-pavla-volvacha>

Лариса Ёлкина

СПЕЦИФИКА РЕАЛИЗАЦИИ ЛИРИЧЕСКОГО СУБЪЕКТА В ПОЭЗИИ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА

Аннотация. В статье исследованы специфические формы реализации лирического субъекта в поэзии Павла Вольвача. Изучены особенности внутритекстовых коммуникаций в лирике, рассмотрены внутренний мир лирического субъекта, социальная определенность, очерчены эстетические функции лирического субъекта, изучено модели взаимоотношений автора-творца и лирического субъекта в лирических произведениях Павла Вольвача.

Логика использования термина «лирический субъект» при анализе творчества поэта обусловлена устойчивой позицией автора относительно предмета описания, единство точки зрения, с которой форми-

Інколи топоніміка постає як досить актуальна, цілком реальна й чітко окреслена, але поєднана з інакомовними елементами:

За ріг. Крізь арку. А тоді,
невловно міняючись прикметами,
напровіща цупкий Поділ
лунких рівнин під мінаретами [...]

І хай по витислим світам
осінню всотувать агонію –
он храм. Он Замкова. А там –
питать шляхи на Македонію [1, с.76].

Така єдність суб'єктивного в часовому й просторовому вимірах часто є зв'язкою автор – ліричний суб'єкт – ліричний персонаж.

Висновки. Отже, логіка використання терміна «ліричний суб'єкт» при аналізі творчого доробку митця обумовлена стійкою позицією автора щодо предмета опису, єдність точки зору, з якої формується фабульна дійсність ліричного твору. Часто в поезіях Павла Вольвача спостерігається активна присутність автора, а не виключно емоційна сфера – суб'єктивність переживань. Мотиви маргінальності, поета і його творчості, особистісна лірика та інші, що проявляються у творчому доробку, функціонально залежні від позиції автора, що реалізує творчий задум через небайдужого ліричного суб'єкта.

У подальшій роботі над творчістю Павла Вольвача доцільно було б окремо виділити «рольову поезію» та розглянути в ній «Я суб'єкта», що активно впливає на формування «ліричного персонажа».

руется фабульная действительность лирического произведения. Часто в стихах Павла Вольвача наблюдается активное присутствие автора, а не только эмоциональная сфера – субъективность переживаний.

Ключевые слова: лирический субъект, модель взаимоотношений, эстетическая функция, автор, внутритекстовые коммуникации.

Larysa Yolkina

**THE SPECIFIC OF IMPLEMENTATION OF LYRICAL SUBJECT
IN THE POETRY BY PAVLO VOLVACH**

Summary. The article explored the specific forms of implementation of lyrical subject in the poetry of Pavlo Volvach. Features of internally text communication in lyrics are studied, examined the inner world of the lyric subject, the social certainty; outlines the aesthetic functions of lyrical subject, is studied models of relationship of the author-creator and the lyrical subject in lyrical works of Pavlo Volvach.

The logic of using the term "lyrical subject" in the analysis of the creative heritage of the artist is caused by a steady position of the author concerning a subject of the description, unity of the point of view, which formed fable reality of lyrical work. Often there is active presence of the author in the poetry of Pavlo Volvach, and not just the emotional sphere - subjectivity of experiences is observed.

Key words: lyrical subject, model of relationships, esthetic function, author, communication.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2016 р.

© *Йолкіна Лариса Віссаріонівна* – доцент, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури НПУ імені М.П. Драгоманова.